Heli Kuusipalo
Johtava asiantuntija, THL

10.1.2023

Asia: HE 280/2022 vp

Viite: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi virvoitusjuomaverosta annetun lain muuttamisesta

Asiantuntijalausunto

THL kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi hallituksen esityksestä eduskunnalle virvoitusjuomaverosta annetun lain muuttamisesta. Pääministeri Sanna Marinin hallitus sopi syksyn 2021 talousarvioneuvotteluissa terveysveron valmistelusta vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa virvoitusjuomaveroa muokattaisiin terveysperusteisempaan suuntaan lisäämällä terveysohjausta. Tässä yhteydessä arvioitaisiin myös, voidaanko kotimaiset marja- ja hedelmämehut rajata pois virvoitusjuomaveron piiristä. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi virvoitusjuomaverosta annettua lakia.

THL kantaa huolta siitä, että nykyinen ehdotus ei tue alkuperäistä ajatusta verotuksen vaiheittaisesta valmistelusta, ja haluaa siksi tuoda esiin seuraavia näkökohtia.

Ravitsemuksen yhteys terveyteen

Kasvikunnan tuotteisiin painottuva, pääasiassa kasvi- ja kalaperäistä tyydyttymätöntä rasvaa sisältävä ruokavalio edistää terveyttä ja pienentää lukuisien sairauksien riskiä. Ravitsemuksella on iso hyvin tunnettu merkitys sepelvaltimotaudin, aivoverenkiertohäiriöiden, verenpainetaudin, eräiden syöpien, tyypin 2 diabeteksen, lihavuuden, luiden haurastumisen ja hammaskarieksen synnyssä. Ravitsemuksella on erityistä merkitystä raskausaikana, imeväisiässä ja lapsuudessa, jolloin kudokset kasvavat ja kehittyvät. Lapsuus on otollista aikaa vaikuttaa lapsen ruokamieltymysten ja ruokatottumusten kehittymiseen. Lisäksi varhainen ravitsemus vaikuttaa geenien säätelyn kautta myöhempään, koko elinkaaren terveyteen. Erityisen huolestuttavaa Suomessa on lasten ja nuorten lihomiskehityksen vakiintuminen korkeaksi. Alueelliset ja kuntakohtaiset erot lasten ja nuorten ylipainon ja lihavuuden yleisyydessä ovat hyvin suuret. Pojista ylipainoisia tai lihavia oli vuonna 2021 kunnasta riippuen 18–60 prosenttia, tytöistä 12–41 prosenttia. Kuntakohtaisia tietoja voi tarkastella Terveytemme.fi -palvelussa.

Maailman terveysjärjestö WHO kannustaa jäsenmaitaan sellaisiin toimiin, joilla kansanterveyttä tutkimuksiin perustuvin näytöin voidaan edistää ruokaympäristöön kohdistuvilla keinoilla. Verotuksen ja hintapolitiikan ohella tällaisia ovat epäterveellisten tuotteiden markkinoinnin rajoittaminen erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvan digimarkkinoinnin osalta, kehittämällä pakkausmerkintöjä selkeämmiksi ja rajoittamalla epäterveellisten tuotteiden myyntiä kouluissa ja lasten ja nuorten liikuntapaikoissa sekä toteuttaa energiajuomien myyntikielto lapsille. Lisäksi kouluissa voidaan makeis- ja virvoitusjuoma-automaattien sijaan tuoda tarjolle täysipainoisia ja ravitsevia välipaloja ja huomioida kouluaterioiden ruokapalveluiden kilpailutuksissa ja hankinnoissa ehdottomina kriteereinä ravitsemuslaadun vähimmäisvaatimukset, esimerkiksi Sydänmerkki-aterian kriteerein.

Suomalaiset saavat ruokavaliostaan liikaa sokeria, suolaa ja kovaa rasvaa, millä on mittavat vaikutukset kansanterveyteen, sairauksien hoitoon ja koko kansantalouteen.

Terveyttä edistävä verotus voitaisiin ensi vaiheessa toteuttaa porrastetulla sokeriverolla

Nykyisen virvoitusjuomaveron arvioidaan tuova valtiolle vuosittain reilut 200 miljoonaa euroa. Kun juomista tulee kuitenkin vain noin viidesosa suomalaisten sokerista, veron laajentaminen kaikkiin runsaasti sokeria sisältäviin tuoteryhmiin, kuten makeisiin, voisi olla seuraava askel. Porrastettua virvoitusjuomien sokeriveroa on toteutettu

Heli Kuusipalo
Johtava asiantuntija, THL

10.1.2023

mm. Iso-Britanniassa vuodesta 2018 alkaen, mikä on johtanut virvoitusjuomien tuotekehitykseen vähäsokerisemmiksi, jolloin uudistetut tuotteet tulevat alempaan veroluokkaan. Virvoitusjuomien kulutus ei Iso-Britanniassa ole vähentynyt, mutta kulutus on siirtynyt vähemmän sokeria sisältäviin juomiin, toisin sanoen, sekä kuluttajat että teollisuus ovat hyötyneet.

Energiajuomien kohdalla kuluttajaohjaus ei voi perustua pelkästään sokerin määrään, vaan tulee huomioida niiden sisältämät hermostoon vaikuttavat aineet (mm. kofeiini ja guariini), minkä vuoksi käyttöä ei suositella alle 16-vuotiaille, raskaana oleville, imettäville tai näille aineille herkille. Lisäksi tue hammasterveyden näkökulmasta tulee huomioida, että joillain sokerittomilla virvoitusjuomilla voi olla hammaseroosiota lisäävä vaikutus ja mehuilla kariesta edistävä vaikutus.

- ruokien ja juomien terveyttä edistävässä verotuksessa (WHO:n suositusten mukaisesti) korotetut verot kohdistuisivat nimenomaan niihin elintarvikkeisiin, joissa on tuoteryhmissään korkea sokeri-, suola- ja kovan rasvan pitoisuus

- väestön juotava sokeri ei tule pelkästään virvoitusjuomista, vaan myös mehuista, jotka ehdotuksen mukaan jäisivät pois valmistelusta. Tämä on ristiriidassa Valtion ravitsemusneuvottelukunnan suosituksen kanssa (VRN2014), jossa todetaan, että hedelmät ja marjat tulisi nauttia syötävinä ruokina, ja mehuina vain rajoitetusti, korkeintaan lasillinen päivässä.

Yhteenvetona THL toteaa seuraavaa:

1. Koska poliittisten päätösten avulla voidaan tukea terveellisiä ruokavalintoja, tulee terveysperustainen hintapolitiikka ja verotuksen kehittäminen alkaen porrastetusta virvoitusjuomien sokeriverosta saada hallitusohjelmaan. Valmisteluryhmässä tulee kuulla kansanterveyden asiantuntijoita sekä kansalaisjärjestöjä, jotka ovat esittäneet useilla foorumeilla huolensa yksipuolisen fiskaalisen verokäytännön tehottomuudesta.

2. Nyt esitetyn kuusiportaisen ehdotuksen verovaikutus on fiskaalinen, ei terveysperustainen.

3. Ehdotuksessa ei ole huomioitu sitä, että juoman sisältämä luontainen tai lisätty sokeri eivät eroa elimistössä vaikutuksiltaan. WHO on alentamassa sokerin saantisuositusta korkeintaan 10% kokonaisenergiasta korkeintaan 5% energiaa sisältäväksi.

4. Mehujen virvoitusjuomia alempi verokohtelu ei vähennä juotavan sokerin saantia eikä merkittävää haittoja hammasterveydelle, minkä vuoksi sitä ei tule toteuttaa.

5. Nyt ehdotettu moniportainen virvoitusjuomien sokerivero on hallinnollisesti raskas eikä lisää useissa tutkimuksissa tarpeelliseksi todettua todettua hintakannustinta riittävästi. Jos juomien sokeripitoisuuden veroluokkia olisi vain kaksi tai kolme, ja ylimpään veroluokkaan kuuluvan juoman hinta olisi huomattavan korkea verrattuna alimpaan tasoon, toteutuisi kuluttajan hintakannustimen lisäksi myös yritysten tuotereformulaatioon kannustaminen.

Heli Kuusipalo
Johtava asiantuntija, THL

10.1.2023

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Mika Salminen